

Bacheloropleidingen: te veel keus?

Zijn er teveel verschillende bacheloropleidingen in Nederland? Professor Arjo Klamer vindt van wel (*De Volkskrant* 2/4/2008).¹ Maar hij preekt wel een beetje voor eigen parochie. Hij wil in Deventer een 'liberal arts college' opzetten: één brede universitaire opleiding die zich in allerlei afstudeerrichtingen vertakt.² Hij opteert dus voor het convergente opleidingsmodel, waarin studenten pas ná het eerste jaar hun hoofdrichting en hun eventuele nevenrichting kiezen. Er zijn in Nederland nog maar weinig universitaire opleidingen die zo breed zijn als Arjo Klamer wil, maar vele faculteiten neigen er wel toe hun propeuse te verbreden tot een allocatief brugjaar. In het hoger beroepsonderwijs daarentegen blijft men bij een smallere studieopzet. Anders dan de universiteiten, moeten HBO-instellingen bachelors afleveren die klaar zijn voor de arbeidsmarkt. Doekle Terpstra, voorzitter van de HBO-raad, vindt het bijvoorbeeld geen probleem dat binnen de HTNO-sector een aparte vierjarige, interdisciplinaire opleiding *Game Architecture & Design* wordt aangeboden.³ 'Vijf jaar terug leek dat hartstikke modieus, maar nu is het een bron van economische groei.'

Arjo Klamer en Gerard Reijn voeren twee tegenargumenten aan:

- Arjo Klamer stelt dat het voor aspirant-studenten schier onmogelijk is uit zo'n veelheid van opleidingen te kiezen. Hij heeft begin maart een onderzoek laten doen onder havo- en vwo-eindexamenkandidaten. Eén op de drie heeft z'n keuze nog niet bepaald en 40% van alle kandidaten is van oordeel dat hun studiekeuzeproces belemmerd wordt door het feit dat er teveel keuzemogelijkheden zijn.⁴
- Volgens Gerard Reijn is dat niet het enige. Niet alleen zijn de 'transactiekosten' bij de keuze van een studie erg hoog (het kost aspirant-studenten erg veel moeite om de juiste studie te 'kopen'), maar er blijken ook erg veel miskopen tot stand te komen (vele studenten blijken tijdens of zelfs ná hun eerste jaar te besluiten alsnog naar een andere studie om te zwaaien). Dat brengt veel extra kosten voor de student, voor de ontvangende opleiding en voor de samenleving met zich mee (de student blijft langer in het hoger onderwijs hangen en komt later voor de arbeidsmarkt beschikbaar; en de instellingen verspillen hun energie aan studenten die de opleiding vervolgens onverrichterzake verlaten, zodat hun kosten per gediplomeerde onnodig hoog zijn).

Wat zou oud-vakbondsbestuurder Doekle Terpstra daar op zijn beurt tegenin kunnen brengen?

- Het voordeel van de smalle opleiding *Game Architecture & Design* is dat studenten zich de volle vier jaar op dit kleine arbeidsmarktsegment kunnen voorbereiden; dat geeft hun bij hun entree op de arbeidsmarkt een gunstige concurrentiepositie (ze vinden snel emplooi in dit marktsegment en er worden hun een hoog startsalaris en snelle promotiekansen geboden); en
- als de opleiding verbreed zou worden, is de werkgever meer tijd en geld kwijt aan bedrijfsopleidingen om nieuwkomers op de arbeidsmarkt tot volwaardige *game architects & designers* te veredelen, wat de kostprijs van zijn producten zal verhogen; dat verzwakt de concurrentiepositie van de werkgever en dat belemmert de Nederlandse economische groei.
- Bovendien werkt het zeer motiverend als studenten van meet af aan met de concrete beroepspraktijk geconfronteerd worden; dat is heel wat beter dan de lading zure appels waar studenten zich in een brede, abstracte opleiding doorheen moeten bijten.

Staan Arjo Klamer (hoogleraar Economie) en Gerard Reijn (onderwijsverslaggever) nu met de mond vol tanden? Nee, zij zouden bijvoorbeeld kunnen aanvoeren:

- Door zo'n smalle vierjarige bacheloropleiding te kiezen, nemen studenten immense risico's: niet alleen het risico dat ze een studie kiezen die bij nader inzien niet bij hun affiniteiten en capaciteiten aansluit, maar ook dat ze als gediplomeerden uiterst kwetsbaar zijn op de arbeidsmarkt; als de vraag naar *game architects & designers* keldert (of als het aanbod te groot wordt of als de concurrentie uit lagelonenlanden toeneemt), kunnen ze met dat smalle diploma geen kant meer uit; ze lopen dus grote risico's op werkloosheid en op hoge omscholingskosten; en
- ook in macro-economisch opzicht moet men voorzichtig zijn met specialisatie die te vroeg in de school-, studie- en beroepsloopbaan gestart wordt; smalle startkwalificaties doen afbreuk aan de flexibiliteit van de arbeidsmarkt en leiden tot suboptimale benutting van talent, hogere werkloosheidscijfers en lagere arbeidsparticipatie.

Het ziet er naar uit dat beide partijen lijnrecht tegenover elkaar blijven staan.

De ene partij wijst vroege specialisatie af en pleit voor convergent opgebouwde bacheloropleidingen met allocatie tijdens de rit en weinig studie-uitval. Zij richt de blik op de belangen van studenten en

aspirant-studenten en op de lange-termijn belangen van de beroepsbeoefenaar en van de samenleving. Zij verwijt haar opponenten slechts op kortzichtig gewin uit te zijn en hun studenten en gediplomeerden aan onnodige risico's bloot te stellen. Zij werpt de kritische vraag op of de specialisatie *Game Architecture & Design* niet beter als masteropleiding of zelfs als postacademische of post-HBO opleiding kan worden aangeboden.

De andere partij pleit voor smalle bacheloropleidingen, met strenge selectie aan de poort of in de selectieve propedeuse, voorafgegaan door systematische loopbaanoriëntatie en intensieve studiekeuzebegeleiding (bij voorkeur reeds tijdens de toelidende havo-, mbo- en vwo-opleiding).⁵ Zij is alert op nieuwe ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en springt daarop in. Zij verwijt haar opponenten dat ze halfbakken generalisten afleveren die gespeend van elk vakmanschap de arbeidsmarkt onveilig maken. En zij werpt de kritische vraag op of de verbreding van de bacheloropleidingen niet gepaard moet gaan met verlenging van de cursusduur van de masteropleidingen.

Het pleit is onbeslist. Maar welke beleidskeuze ook gemaakt wordt door de faculteiten, die keuze heeft wel consequenties voor hun beleid op het gebied van loopbaanbegeleiding en selectie.

Wie een smalle bacheloropleiding aanbiedt, heeft de morele plicht om zwaar te investeren in selectie aan de poort, in loopbaanbegeleiding ten behoeve van potentiële en aspirant-studenten en in het creëren van mogelijkheden tot zijwaartse doorstroming (met credit transfer!) voor diegenen die de opleiding onverrichterzake verlaten.⁶

Maar wie een brede (convergente) bacheloropleiding aanbiedt, heeft eveneens morele plichten. De betrokken faculteit moet zwaar investeren in systematische loopbaanbegeleiding/allocatie tijdens de rit. Bovendien behoort zij zich grote inspanningen te getroosten op het gebied van 'placement' van haar gediplomeerden: hoe komen ze aan een baan waarin ze zich optimaal kunnen verder-ontwikkelen? of hoe vinden ze een vervolgopleiding die vlekkeloos bij hun eindrepertoire aansluit en die hun na hun bachelor-diploma niet met onnodige wachttijden confronteert?

Wes Holleman

weblog onderwijs 6-4-2008

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ Gerard Reijn, *Scholier kan niet kiezen: te veel studies*.

URL: http://www.volkskrant.nl/binnenland/article522092.ece/Scholier_kan_niet_;

<http://www.volkskrant.nl/vk-online/20080402/public/pages/01001/articles/VOK-20080402-01001020.html>.

Zie ook <http://www.beteronderwijsnederland.nl/?q=node/4110> en

<http://www.voxlog.nl/blog/scholier-kan-niet-kiezen-te-veel-studies>.

² <http://www.academiavitae.nl/>;

<http://www.deventer.nl/NR/rdonlyres/80FC099B-55BB-4710-8BCF-C313FDF085AB/11830/200707090AcademiaVitaeVoortgangsnotitie.doc>

³ <http://studiekeuze.schoolweb.nl/Study.aspx?view=Default&studyid=21911>

⁴ <http://www.academiavitae.nl/file.php?fileName=Tvo1iMCe71QhnzSGeyyf0IHw6vFI4G>

⁵ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=329>

⁶ De studentenorganisatie ISO pleit in dit verband bijvoorbeeld voor intakegesprekken aan de poort. URL:

<http://www.iso.nl/NIEUWS/Persberichten/1april2008ISOintakegesprekkeninhogeronde/tabid/518/Default.aspx>.

Maar men kan ook denken aan diagnostische proefklassen of assessments en aan oriëntatiecursussen die tijdens de vooropleiding gevolgd kunnen worden.